

День народження Путіна

24 лютого 2000 року – рівно за 22 роки до початку великої війни Росії проти України – «народився» Путін.

Точніше, того дня він попрощався зі своїм минулим.

У Санкт-Петербурзі ховали ексмера міста Анатолія Собчака. Той несподівано для всіх помер у готелі в Калінінграді. Смерть 63-річного колишнього шефа Путіна забрала зі собою багато таємниць. Найголовніша з них – історія сходження його помічника до владного Олімпу. У цій історії достатньо всього: і криміналу, і спілкування з представниками організованих злочинних угруповань Пітера початку 90-х, і перший зароблений великий капітал.

Того дня, коли Путін віддавав останню шану Собчаку, ФСБ повідомила, що накрила в Пітері чеченську банду. Вона начебто готувала замах на нового господаря Кремля. Так це було чи ні – достеменно ніхто не знає й, думаю, вже ніколи не дізнається. Бо еру правди й напівправди в Росії часів Єльцина змінювала ера брехні Путіна. І за цієї ери дізнатися, що ж таки сталося 24 лютого 2000-го з новим лідером Росії в місті на Неві, навряд чи колись вдасться.

Через посилені заходи безпеки Путін разом із дружиною Людмілою завчасно приїхали до Таврійського палацу, де стояла труна з колишнім мером північної столиці Росії. Зі скорботним виразом обличчя Володимир виголосив промову. Він говорив про Собчака як про вчителя, який учив його вільно думати й відкрито висловлювати свої думки.

«Анатолій Александровіч Собчак, — траурним голосом мовив Путін, — був одним із найяскравіших політиків сучасної Росії. Це, звичайно ж, був політик всеросійського масштабу. Він був політиком, який утвердив у нашому суспільстві й державі закони моральності, пропагував і стверджував демократію. Він був одним із авторів Основного закону країни. Усією своєю діяльністю він затвердив у Конституції найголовніше — вперше в історії нашої держави в основу Конституції була поставлена людина, громадянин із його свободами і правами».

Як виявиться згодом, разом із колишнім шефом Путін прощався з громадянськими свободами й правами, які так обстоював Собчак. На них новий лідер Росії поставить хрест доволі швидко. Як і на демократії, символом якої був колишній мер Санкт-Петербурга.

Хтось розповідає, що на похороні очі Путіна були на мокрому місці. Хтось — що його обличчя було холоднокровним.

Він довго спілкувався з удовою ексмера Собчака — Людмілою Нарусовою та з його доньками — Ксенією й Марією. Собчаки знали Путіна без глянцю і владного шику. Саме на їхніх очах відбувся його карколомний кар'єрний злет. Влада принесла другу сім'ї визнання, впливовість і гроші. На їхніх же очах Путін ставав кривавим диктатором, за вказівкою якого в Чечні палили міста, села й розстрілювали людей. І того холодного лютого дня Путін прощався не лише із Собчаком. Путін говорив «пака!» своєму пітерському минулому й валізі, яку незмінно тягав за пітерським мером. Цікаво, що ж було в тій валізі?

У Санкт-Петербург Путін приїхав уже у статусі в. о. президента Росії. Був на фінішній прямій до найвищого крісла в державі. 31 грудня 1999-го президент Єльцин несподівано для росіян заявив про свою відставку. Важко вимовляючи слова, він прочитав із суфлера:

«Я ухвалив рішення. Довго й болісно над ним міркував. Сьогодні, в останній день минулого століття, я йду у відставку».

Я багато разів чув: Єльцин будь-якими шляхами триматиметься за владу, він нікому її не віддасть. Це брехня. Справа в іншому. Я завжди казав, що не відступлю від Конституції ні на крок, що в конституційні терміни мають відбутися думські вибори. І це сталося. Також мені хотілося, щоб вчасно

відбулися президентські вибори – у червні 2000 року. Це було дуже важливим для Росії. Ми створюємо найважливіший прецедент цивілізованого добровільного передання влади – від президента Росії іншому, новообраному. І все-таки я ухвалив інше рішення: я йду, йду раніше за визначений термін.

Я зрозумів, що мені потрібно це зробити. Росія має ввійти до нового тисячоліття з новими політиками, з новими особами, з новими, розумними, сильними, енергійними людьми. А ми – ті, хто стоїть при владі вже багато років, – ми маємо піти».

Новою розумною, сильною й енергійною людиною, якій Єльцин передавав владу, був Володимир Путін.

Мало хто 1999-го року знав, що останні кілька років Росією керував напівпритомний президент. Єльцин доволі часто непритомнів під час переговорів, говорив відверту ахінею за політичними кулісами й був практично недездатним. Найближче його оточення розуміло: до чергових виборів президента він може й не дотягти. Йому була потрібна заміна. Її бачили у відносно молодому офіцері КГБ з невиразною зовнішністю, без особливих амбіцій, завжди тверезому й зібраному. Здавалося, кращої кандидатури, аніж Путін, на роль виконавця годі було й шукати. Так думало сімейство Єльцина. Так міркували й російські

олігархи. Помилилися й перші, й другі. Як недооцінили нового господаря Кремля й у Києві.

Натомість Путін, як твердить міністр закордонних справ України (2007–2009) Володимир Огризко, доволі швидко зрозумів, чого від нього чекають у Росії.

«Новий лідер Росії зрозумів: ідея, яка була ключовою в російській еліті, – про те, що Україна, яка повинна бути пристебнута до ноги, почала слабнути. Кучма почав розвертати державний корабель із багатовекторності в зовнішній політиці на західний напрям. У Москві це бачили. Путін розумів, що той формат, який задумував Єльцин як заміну СРСР – Співдружність Незалежних Держав – не спрацює, бо Україна щороку більше показувала, що вона не збирається бути просто на підтанцювці в Москві в рамках цього СНД, у рамках якихось економічних та безпекових наддержавних структур. Ми одразу сказали: ОДКБ – це не про нас, усі ці економічні союзи – це не про нас. Тобто Путін реалістично оцінив зі свого погляду те, що відбувається в Україні, й зрозумів, що треба вже діяти по-іншому».

26 березня 2000 року Росія, як і очікувалося, обрала Путіна президентом.

Один із його перших візитів був до Севастополя.

18 квітня разом із Кучмою Путін побував у Криму. Вони піднялися на флагманські (на той час) кораблі Чорноморського флоту РФ та ВМС України – на російський ракетний крейсер «Москва» (так-так, той самий крейсер, який 2022 року українці втопили в Чорному морі) та український фрегат «Гетьман Сагайдачний».

Путін дав чітко зрозуміти Кучмі: у Криму він як у себе вдома.

У штабі ЧФ РФ новий лідер Росії вручив Зірку Героя командирю морських піхотинців Владіміру Карпушенку за участь у чеченській війні (згодом, 2014 року, під час анексії Криму той брав участь у переговорах з українськими моряками, заблокованими у Феодосії), а командувач флотом Владімір Комосдов отримав орден «За заслуги перед Вітчизною» IV ступеня. Тоді ж Путін чітко відповів на запитання журналістів про відносини НАТО з Росією: «Ні, на Росію там не чекають. А якщо нам кажуть, що нас там не чекають, то ми заперечуватимемо проти того, щоб НАТО наблизилося до наших кордонів».

Треба сказати, що в той час перед Путіним стояло багато внутрішніх викликів – у Чечні йшла війна, корумпований державний апарат Росії працював в інтересах олігархів, преса, яка перебувала у руках останніх, немилосердно критикувала центральну владу. До цього всього ще й Україна демонструвала свою самостійність, ведучи переговори з НАТО та європейськими структурами.

Володимир Огризко, який на початку 1996-го очолив зовнішньополітичне управління в Адміністрації президента Кучми, у розмові зі мною згадує, як Київ робив кроки в бік Заходу:

«Ми підписали в Мадриді Хартію про особливе партнерство з НАТО, ми почали активно працювати у напрямі просування ідей інтеграції України в Європейський Союз, ми стали учасниками багатьох консультацій як на рівні цих організацій, так і на двосторонньому рівні. Я кажу "ми", тому що насправді з цими питаннями дуже активно працювало щонайменше троє людей: Володимир Павлович Горбулін як секретар РНБО, Борис Іванович Тарасюк спочатку як заступник, а потім як міністр закордонних справ і як керівник зовнішньополітичного управління Адміністрації президента. Ми допомагали президенту Кучмі краще розуміти вигоди, які відкриваються, спочатку від співробітництва із західними структурами, а потім і від повноправного членства як кінцевої мети. Тому я вважаю, що цей період – від 1996 до 1999 років – був вирішальним у тому, що про нас у Європі почали говорити. Дійсно, Москва мала провідні ролі й намагалася формувати в західних політиків розуміння, що все те, що робиться на території колишнього СРСР, треба

погоджувати через Москву, але ми цю стратегію ламали як могли і де могли. А що стосується багатосторонності, то Кучма просто прекрасно розумів пострадянські настрої в Україні, розумів, наскільки великим є вплив Росії на мізки наших громадян, особливо на сході й на півдні, і так само розумів, що треба балансувати».

Путін розумів: без утримання у сфері своїх інтересів Української держави Москва приречена. Розуміли це й у Києві. Однак минуло буквально пів року після інаугурації Путіна – і президент Кучма стане поступливим у переговорах із Кремлем. Після розгортання «касетного скандалу» та звинувачень у вбивстві журналіста Георгія Гонгадзе у нього не залишиться вибору. Український президент потрапив в ізоляцію. Путін був упевнений, що за таких умов Україна вже в його кишені.

Утім, як каже Огризко, усі плани Путіна пішли шкереберть. Особливо 2004 року, коли відбувалася Помаранчева революція.

«Його (Путіна – С. Р.) двічі принизили й двічі показали йому, що Україна справді не Росія, і що тут є народ, який є носієм влади, і що ця влада залежить від народу. Для нього це було абсолютним шоком. Він це не міг прийняти і не може прийняти до сьогодні».

Добре для нього, що він має справу зі своїм рабським народом, а не з громадянами країни. Тому для нього вибір постав дуже простий: або я починаю повертати Україну зрозумілими для мене методами, або я її втрачаю. Такий хід думок наштовхнуло його на єдино правильну з його погляду тактику. І це тільки верхівка айсберга, значно глибше було за лаштунками», – говорить мені Огризко.

Протягом перших десяти років незалежності в Україні сформувалася ціла каста політиків і бізнесменів, які годувалися з кремлівської руки. Вигідні контракти, дотації, відкриття ринків та інвестування в передвиборчі парламентські та президентські кампанії – Москва підсаджувала на фінансову голку підприємців, лідерів партій, журналістів etc. Кремль готувався поглинути Україну.

«Велика частина української політичної еліти була корумпована Російською Федерацією, різними її структурами – як ефесбешними та іншими спецслужбістськими, так і економічними. Власне, вона на цьому й піднялася. Це, на жаль, була та практика, яку в Україні запроваджувала Москва. Що потрібно було Москві? Москві було потрібно економічно задушити Україну. Тобто треба було створити такі умови, щоб український бізнес просто амер,